

УДК 061.3:908(477)

Г.В. ШУМИЦЬКА, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри соціології та соціальної роботи
Ужгородський національний університет
вул. Університетська, 14, м. Ужгород, 88000
E-mail: halyna.shumytska@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7806-2963>

УКРАЇНІСТИКА НА XI ВСЕСВІТНЬОМУ КОНГРЕСІ В ЛОНДОНІ

21—25 липня 2025 року дослідників з усього світу до глибоких і змістовних дискусій запросила на майданчики XI Всесвітнього конгресу в Лондоні Міжнародна рада центрально- та східноєвропейських досліджень (ICCEES), діяльність якої охоплює регіони, що наразі переживають період глибоких змін, особливо після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Найбільшу подію для академічних студій Східної Європи приймав Лондонський науковий центр Центрально-Східної Європи (UCL SSEES).

Упродовж п'яти конференційних днів майже 1500 учасників із понад 50 країн виступали з науковими доповідями у змішаному форматі — онлайн і безпосередньо в залах, брали участь у презентаціях наукових видань, а також у численних круглих столах і семінарах на актуальні теми, організованих за такими предметними напрямками, як антропологія, порівняльна політика, культурологія, економіка, кінознавство, географія, історія, міжнародні відносини та зовнішня політика, мови та лінгвістика, література, медіазнавство, національна політика та соціологія. Основну тему — **DISRUPTION** — визначили з огляду на низку чинників: світова економіка все ще намагається подолати наслідки COVID-19, повномасштабне вторгнення Росії в Україну триває, спалахують конфлікти на Близькому Сході та в Південній Азії, частішають соціально-політичні заворушення в Європі та міжнародні потрясіння, спричинені другим президентством Д. Трампа у США.

Організатори наукового форуму наголосили на потребі руйнування традиційних підходів до осмислення та вивчення досліджуваних регіонів,

Цитування: Шумицька Г.В. (2025). Україністика на XI Всесвітньому конгресі в Лондоні. *Українська мова*, 3 (95), 135—140.

© Видавець: ВД «Академперіодика» НАН України, 2025. Статтю опубліковано на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

зокрема їхньої історії, культури, мов, політики, економіки, інфраструктури тощо. «Знання про конкретні місця є як ніколи важливими для розуміння того, як місцеві та регіональні процеси взаємодіють із трансрегіональною та глобальною динамікою. Потреба в переоцінюванні наших методологій, припущень і перспектив ніколи не була такою нагальною. Саме на тлі цих трансформацій ми запрошуємо науковців, дослідників і практиків до розмови, яка розширює межі звичного розуміння минулих подій і сучасних процесів», — наголосив представник організаторів **Матіас Нойманн**, професор сучасної історії, керівник Школи історії та історії мистецтва.

Від України учасників Конгресу привітав заступник міністра освіти і науки **Михайло Винницький**, який разом з іншими учасниками вітчизняної делегації озвучив позицію держави під час пленарного засідання на тему «*Twinning для трансформації: Глобальне партнерство та відновлення України*». Дискусію присвятили дослідженню того, як у рамках британсько-української ініціативи початкові акти солідарності переростають у стійку стратегічну співпрацю, що підтримує інституційний розвиток, інтернаціоналізацію та широку реконструкцію післявоєнної України.

Зауважимо, що тема України на Конгресі була однією з основних. Із публічної розмови з пані **Меліндою Сіммонс**, яка протягом 2019—2023 років обіймала посаду Надзвичайного і Повноважного Посла Великої Британії в Україні, розпочав свою роботу Конгрес. Численні доповіді на цю тему звучали на різних дискусійних майданчиках під час презентації розвідок науковців як з українських науково-освітніх інституцій, так і закордонних, де працює значна кількість українських учених. Водночас тема нашої держави була представлена і в доповідях іноземних дослідників.

Низка панельних дискусій стосувалася і соціолінгвістичної тематики. Зокрема, актуальні презентації науковців із різних країн об'єднала панель «Мовні ідеології та суспільно-політичні трансформації у війнній Україні», роботу якої модерувала д-р **Людмила Підкуймуха** (Гіссенський університет імені Юстуса Лібіха / Європейський університет Віадрина у Франкфурті-на-Одері, Німеччина). Аналізуючи дані з різних каналів, зокрема системи обміну повідомленнями «Телеграм», сайтів урядових і неурядових організацій і ЗМІ (близько 150 маркерів, через які мова функціонує як соціальний і політичний артефакт в умовах воєнного часу), Л. Підкуймуха розмірковувала в науковій розвідці «Мовний ландшафт і мовні ідеології в Україні під час війни» про те, як війна змінює мовні ідеології та трансформує мовний ландшафт. Проф. **Моніка Вінгендер** (Гіссенський університет імені Юстуса Лібіха, Німеччина) у доповіді «Мова і насильство: зміна ідеологій в Україні у воєнний час» порушила низку таких актуальних питань, як: Яку роль відіграють мови під час конфліктів і війн? Як змінюється мовна ситуація під впливом конфлікту і війни? Як впливають мовні ідеології на взаємозв'язок між мовою і насильством? Як формуються мовні ідеології у воєнний час? Характеризуючи різні фази й типи мовних ідеологій в Україні з 2014 року, дослідниця наголошувала на фундаментальній передумові, яка полягає в тому, що не мова спричиняє або практикує насильство, а її носії. Відповід-

но різноманітними є політичні, суспільні, культурні та інші чинники, які запускають, формують або посилюють зв'язок між мовою та насильством. Проф. **Алекс Круглов** (Школа слов'янських та східноєвропейських студій, UCL, Великобританія) у доповіді *«Мовні ідеології та мовне планування під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну»* зауважив, що мовна ідеологія часто фігурує в політичних і соціальних дебатах у всьому світі — у зв'язку із цим спостерігається тенденція до глибшого розуміння цього явища та його впливу на суспільно-політичне життя, саму мову та її використання. Застосувавши текстовий аналіз даних, законодавчих актів та інших документів, дослідник зосередився на проблемах розвитку мовних ідеологій в Україні від початку повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року, а також на ролі англійської мови в Україні на сучасному етапі. Д-р **Магдалена Калшейс** (Університет Інсбрука, Австрія), проаналізувавши підручники з методики викладання та напівструктуровані інтерв'ю з викладачами російської та української мов, у презентації *«Мовні ідеології в концепції носія мови: приклади з російської та української мов»* висвітлила ідеологічні переконання, закладені в цих концепціях, та наголосила на потенційних відмінностях між ними. Д-р **Ірина Галаса** (Королівський коледж Лондона, Великобританія) у презентації *«Мова ворога. Озирнутися в минуле, щоб зрозуміти сьогодення»* порушила надважливе питання національної ідентичності, зауваживши про відсутність єдиного підходу до його трактування в сучасній Україні, що, на думку дослідниці, є результатом постійної напруги та непорозуміння.

У кожній презентації було продемонстровано, як еволюціонують відносини українського суспільства з мовою в умовах конфлікту, як мова слугує не лише засобом комунікації, а й символом єдності й стійкості, а також практичним та ідеологічним інструментом для утвердження суверенітету й формування єдиної національної відповіді. Наголошено також на тому, що зміни в ідеології, пов'язані з декомунізацією та дерусифікацією, засвідчують, як мова адаптується до соціально-політичного клімату й ширших символічних зрушень, що відбуваються в суспільстві.

Мовне питання обговорили і на засіданнях секцій про розвиток української культури в часи війни. Зокрема, на секції «Українська культура після повномасштабного вторгнення Росії: виклики та перспективи», організаторкою і модераторкою якої була д-р **Ольга Вознюк** (Інститут славістики Чеської академії наук), порушено такі актуальні питання, як формування нової поетичної та візуальної мов у часи війни та форми висловлення емоцій у наративах. Під час презентації *«Війна очима жінок: українські жіночі наративи»* д-р **Ольга Вознюк** зосередилася на аналізі жіночої творчості в часи війни. На прикладах із текстів Ярини Чорногуз, Олени Герасим'юк, Вікторії Амеліної, Юлії Мусаковської та Галини Крук дослідниця визначила стилістичні маркери формування поетичних наративів авторок, зацентрувавши на тому, що жіночі голоси по-новому зазвучали в ситуації повномасштабного вторгнення, коли гендерні ролі в суспільстві активно переосмислюють. У доповіді *«Місія виконана: українські комікси про су-*

пергероїв у часи війни» проф. **Світлана Підпригора** (Університет Інсбрука, Австрія) розповіла про те, що з 2014 року війна РФ проти України стала темою багатьох коміксів. Ба більше, вона спричинила створення українських коміксів про супергероїв, документальних та військових коміксів, а також (авто) біографічних романів. Проаналізувавши візуальну мову творів цього жанру, дослідниця зазначила, що супергерої, яких традиційно бачимо в американських та інших західних ЗМІ, часто втілюють цінності й наративи, що відображають їхні суспільства. Інтеграція українських культурних, історичних і фольклорних елементів створює супергероїв, які резонують з українською ідентичністю, а також приваблюють глобальну аудиторію. Проф. **Лада Коломієць** (Коледж Дартмуса, США) у доповіді *«Поетичні свідчення жінок у війні»* висвітлила поетичні наративи жінок про досвід війни — як друковані, так і опубліковані у віртуальному просторі — та роль літературної творчості у формуванні свідчень про вплив війни на сприйняття мови (лінгвістична декомпозиція та «словник війни»), як це звучить у голосах жінок через теми емпатії, зради та виживання. Основним висновком її дослідження є те, що метафора сучасної української поезії зазнала трансформації на шляху наближення до жанру свідчення. Д-р **Надія Кісс** (Університет Ерфурта, Німеччина) у доповіді *«Емоції та наративи українських науковців-переселенців у Європі»* проаналізувала інтерв'ю з науковцями, які вимушено виїхали з України до Німеччини після лютого 2022 року. Як зазначила дослідниця, науковці зі сфери гуманітарних і соціальних наук часто стикаються з проблемою недостатності знань про українську культуру, мову, історію та соціально-політичну ситуацію в Європі, а отже, одним із їхніх основних завдань є формування нової академічної мови, термінів, якими можна описати сучасні реалії. Вона також висвітлила питання емоцій у наративах науковців і тематику біженства в сучасній українській літературі, зокрема на прикладі поезії Сергія Жадана.

Проміжні висновки з наукового проєкту *«Багатомовність у ситуаціях конфлікту»*, підтриманого Британською академією в межах стипендіальної програми Researchers at Risk Fellowship Programme, представила д-р **Марина Капас-Романюк**. Зокрема, результати першого етапу збору даних, що його проводили з травня до грудня 2023 року серед 231 українця (дорослих і дітей), які приїхали до Великої Британії або інших європейських країн, а також серед дорослих, що залишилися в Україні після російського вторгнення в лютому 2022 року, свідчать: багато хто з мовців демонструє мимовільне придушення російської мови як психологічний механізм захисту від «мови ворога». Це призводить до зниження доступності російських лексичних одиниць. Інші намагаються замінити російську мову англійською. Учасники, які перейшли на українську до повномасштабного вторгнення, мають вищий рівень мовної стійкості, ніж ті, хто вирішив змінити переважальну мову після вторгнення. Однак для багатьох українців російська є компонентом мовної свідомості, адже навіть учасники з домінантною українською мовою демонструють використання досить значної кількості російських лексичних одиниць.

Дослідження, присвячене аналізу промови Президента України Володимира Зеленського на Конференції з відновлення України 2024 (Ukraine Recovery Conference 2024, URC2024), яка відбулася 11—12 червня 2024 року в Берліні (Німеччина), презентувала проф. **Світлана Романюк** (Варшавський університет, Польща) у науковій розвідці «*“Я сказав це українською”: лінгвістично-дискурсивні стратегії переконування адресата у виступах Володимира Зеленського під час війни (на прикладі промови на Ukraine Recovery Conference 2024)*». Методологія дослідження охоплює питання соціолінгвістики, психолінгвістики та медіадискурсу, дискурсивний та лінгвістичний аналіз змісту промови. Увагу зосереджено на стратегіях впливу на аудиторію та можливому ефекті слів В. Зеленського, зокрема на його прямому і дружньому зверненні до Олафа Шольца й Урсули фон дер Ляєн: «*Я сказав це українською. Не впевнений, Олафе, що ви зрозуміли. Дякую, Олафе, Урсуло*». Наголошено, що докладний розбір таких текстів є важливим, особливо з огляду на їхні стратегічні й пропагандистські цілі в інформаційних кампаніях. Вивчення промови В. Зеленського дає уявлення про мовні прийоми, що їх використовують у політичній комунікації, особливо в кризових умовах, та сприяє розумінню ролі мови в політичному лідерстві та кризовому менеджменті. Аналіз засвідчує значення мовних стратегій у політичній комунікації, особливо в періоди кризи, коли здатність об'єднувати й мобілізувати громадськість у глобальному масштабі є критично важливою.

У дискусійній панелі «*Соціальна взаємодія під час війни та невизначеності: досвід України*» узяли участь науковці кафедри соціології та соціальної роботи Ужгородського національного університету (УжНУ). Проф. **Галина Шумицька**, яка модерувала роботу панелі, зосередила свою увагу на висвітленні впливу внутрішньої міграції на культурний і мовний ландшафт українського прикордонного міста (Ужгорода) під час війни. Доц. **Руслан Жиленко** розповів про зміни в соціально-економічному й культурному устрої тилового регіону України (Закарпатська область): приїзд сотень тисяч внутрішньо переміщених осіб, активне переміщення підприємств та їхніх працівників безпосередньо позначається на місцевих громадах і постачальниках послуг, ще й за умов незавершеної реформи децентралізації в Україні, що супроводжується подекуди браком професійного підходу, стратегічного мислення, планування, навичок фандрайзингу, організаційної спроможності тощо. Результати дослідження на тему «*Соціокультурна адаптація ВПО на Закарпатті*», проведеного на базі Центру соціологічних досліджень та соціальних ініціатив Ужгородського національного університету, представили доц. **Вікторія Рюль** та **Мар'яна Ляшко**, які встановили основні чинники, що сприяють адаптації ВПО на території Закарпатської області, і визначили рівень адаптованості ВПО в нових для них соціокультурних умовах. Доц. **Крістіна Новосад** розмірковувала про рівень готовності мігрантів з України до соціальних ризиків, а також про особливості організаційної культури переселенців, що може призводити до втрати компетентності та ініціативності, упевненості в собі, здатності ухвалювати рішення, пошуку та використання зворотного зв'язку з оточенням у країнах перебування тощо.

На одному з майданчиків Конгресу була представлена колективна монографія *«Мови та культури під час війни»* (наукові редактори — Г. Шумицька, А. Круглов. Ужгород, 2025. 290 с.), видана в Ужгороді цього року за підтримки проф. **Федора Шандора**, Надзвичайного і Повноважного Посла України в Угорщині, а також керівництва Ужгородського національного університету. Ініційована професором Алексом Кругловим презентаційна панель, до якої долучилися також співавтори наукового збірника д-р Надія Кісс та д-р Людмила Підкуймуха, спричинила цікаву дискусію серед учасників. Монографія є у вільному доступі (<https://surl.li/dylrzm>) і має вже значну кількість прочитань із різних країн.

Ще один цікавий проєкт — *«Україна як міграційний зв'язок: перспективи історичних та сучасних переміщень населення»* (видання за редакцією д-ра **Олексія Чеботарьова** (Університет Санкт-Галлена, Швейцарія) та проф. **Вікторії Середи** (Virtual Ukraine Institute for Advanced Study, Український католицький університет) також є у вільному доступі (<https://surl.lt/uqnthc>) — презентували редактори нового відкритого освітнього ресурсу, що досліджує Україну як центральний вузол глобальної міграції та мобільності. Автори критично підходять до методології міграційних досліджень, пропонуючи свіжий емпіричний погляд на такі питання, як переміщення, управління міграцією та формування ідентичності в контексті соціально-політичного ландшафту України.

Зауважимо, що в цій розвідці акцентовано увагу на тих наукових виступах і презентаціях, які вдалося почути, — Програма ж Конгресу (<https://surl.li/tbqwuf>) містить інформацію про інші численні різновекторні презентації, присвячені Україні.

Насамкінець хочемо сказати про виставку «Невидані дипломи», розгорнуту в найвідвідуванішій залі Конгресу впродовж тижня його роботи, яка зворушувала до сліз не тільки українців. З її стендів на учасників форуму усміхнено дивилися десятки прекрасних молодих облич, що теж могли стати успішними науковцями чи реалізувати себе в якійсь іншій галузі, але ж виявили свою позицію в інший спосіб і тепер стали видимою й невидимою підтримкою для тих, хто веде інтелектуальну боротьбу за Україну і її цінності.

Наукову хроніку отримано 14.08.2025

Halyna Shumyts'ka, Doctor of Sciences in Philology, Professor,
Professor of the Department of Sociology and Social Work
Uzhhorod National University
14 Universytetska St., Uzhhorod 88000, Ukraine
E-mail: halyna.shumytska@uzhnu.edu.ua
<https://orcid.org/0000-0001-7806-2963>

UKRAINIAN STUDIES AT THE XI WORLD CONGRESS IN LONDON